

نقش گردشگری خلاق در ماندگاری گردشگران و اثر آن بر توسعه اقتصادی (نمونه موردی بشرویه خراسان جنوبی)

رستم صابری فر*

۱- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام‌نور، دانشکده علوم اجتماعی، تهران، ایران

دریافت: ۹۹/۱۰/۲۶ پذیرش: ۹۹/۷/۹

چکیده

شهرهای میان‌راهی به خصوص اگر فاقد جاذبه‌های طبیعی و اقلیمی مناسب باشند، کمتر از خیل عظیم گردشگران عبوری بهره‌برداری نموده و اغلب فقط عوارض ناشی از عبور این افراد را تحمل می‌کنند. این در حالی است که با اندکی تلاش می‌توان این روند را معکوس نمود. به همین منظور، این بررسی قصد دارد تا اثر اتخاذ رویکرد گردشگری خلاق در ماندگاری گردشگران و نقش آن را در توسعه اقتصادی شهر بشرویه مورد بررسی قرار دهد. به این منظور، از روش توصیفی و تحلیلی بهره‌برداری شده و داده‌های مورد نیاز از اسناد موجود به خصوص جدول داده و ستانده استان و آمار گردشگران ورودی به این شهر به دست آمد. داده‌های گردآوری شده با استفاده از روش‌های اقتصادسنجی تعیین ضرایب داده‌ستانده شهر و روش سهم‌مکانی تعمیم‌یافته مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که در شرایط عادی به‌ازای ورود گردشگران داخلی در مجموع ۱۳۱ نفر بر تعداد شاغلین شهر افزوده شده و تولید شهر نیز از این لحاظ ۵۶۷ میلیارد ریال منفعت به دست می‌آورد. اما در سال موردنظر (۱۳۹۸) و با بهره‌مندی از گردشگری خلاق، این میزان به ترتیب به سطح ۱۶۶ نفر و ۷۰۶ میلیارد ریال افزایش می‌یابد.

واژه‌های کلیدی: گردشگری خلاق، ایجاد اشتغال، توسعه اقتصادی، شهر بشرویه.

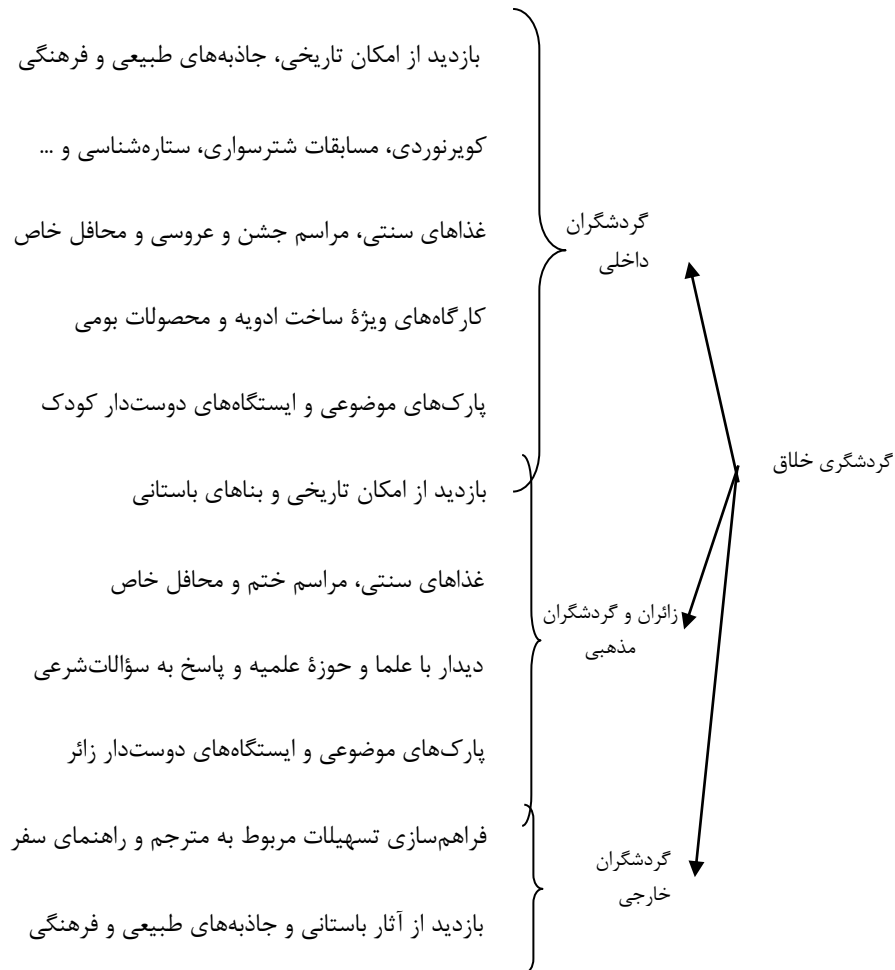

۱- مقدمه

گردشگری اغلب «به‌عنوان کاتالیزوری برای توسعه ملی و منطقه‌ای، احیای جوامع و ارائه مزایا به مردم محلی در نظر گرفته شده» (شکوهی و یزدان‌پناه، ۱۳۹۸: ۱۵۲) و هم‌اکنون، سهم بزرگی از تولید ناخالص داخلی کشورها را تأمین نموده و در مواردی این میزان برای کشورهای کوچک به ۸۰ درصد می‌رسد (Nicoleta and Andreea, 2013: 653). این در حالی است که در ایران، از این قابلیت بهره‌برداری چندانی به‌عمل نمی‌آید. فقدان افراد متخصص، نگاه سنتی به این صنعت و ... عواملی است که باعث شده علی‌رغم هزینه‌ها و پیامدهای بسیار، میزان آورده گردشگری چندان زیاد نباشد. این در حالی است که با توجه به تنگناهای مختلف و به‌خصوص قلت منابع آب، در ایران به‌طور کل و مناطق کویری و نیمه‌کویری به‌طور خاص، نیاز مبرمی به شیوه‌های جدید تولید درآمد و ایجاد اشتغال مطرح می‌باشد. به‌طوری که بررسی‌های کنونی نشان می‌دهد با منابع آب موجود هم می‌توان، بخش زیادی از مردم را به کار مشغول نموده و هم درآمد مورد نیاز آن‌ها را تأمین نمود. به‌عنوان مثال، «هر مترمکعب آب در ثانیه در بخش کشاورزی تنها نیم اشتغال ایجاد می‌کند، اما همین میزان آب، در گردشگری قریب به ۲۰۰ شغل به‌وجود می‌آورد» (کیانی‌زاده، ۱۳۹۸: ۴۰). همین چشم‌انداز باعث شده است که بسیاری از شهرهای کویری و خشک، به فکر توسعه گردشگری بیافتند و بخش قابل ملاحظه‌ای از اعتبارات خود را در این بخش سرمایه‌گذاری نمایند. اما فقدان نوآوری و پیروی از کلیشه‌های قدیمی، باعث شده است که این تلاش‌ها، راه به جایی نبرد. این وضعیت در استان‌های میان‌راهی چون خراسان جنوبی که سالانه بیش از ۱۰ میلیون مسافر و گردشگر را خدمات‌رسانی می‌کنند، کاملاً مشهود است. مشکلی که در این روند وجود دارد، گردشگران اغلب به این مناطق به‌عنوان محل عبور نگاه کرده و کمترین ماندگاری و به‌خصوص اقامت شبانه را دارند. مسئولین و ساکنین این مناطق نیز تاکنون به فکر بهره‌مندی بیشتر از این قابلیت اساسی نبوده و یا شیوه‌های مناسبی را به این منظور مورد استفاده قرار نداده‌اند. به‌خصوص این روند در شهر بشرویه کاملاً مشهود است.

بشرویه از جمله شهرهایی است که برخلاف قابلیت‌های اساسی خود، تنها ناظر عبور خیل عظیمی از گردشگران بوده و کمترین بهره را از آن‌ها به‌دست آورده است. این شهر، به‌عنوان دهمین شهر خشت‌وگلی ایران و تنها بافت تاریخی خراسان جنوبی، سهم چندانی از گردشگران و زائران عبوری به‌دست نمی‌آورد. به همین دلیل، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی در این شهر که از معدود بافت‌های خشت‌وگلی ایران است و تاکنون معماری سنتی خود را حفظ کرده است، در سطح نازلی قرار دارد. به‌نظر می‌رسد اگر روندهای کنونی گردشگری تحول پیدا

نمایند، کوچه‌های پرپیچ‌وخم، نمای کاهگلی، سقف‌های گنبدی و بادگیرها و بناهای دوره تیموری تا اواخر پهلوی، قادر باشند بخش زیادی از مشکلات مربوط به اشتغال و درآمد این شهر را مرتفع نمایند. واقعیت آن است که بشرویه با ۵۴ اثر ملی، نبایستی تنها شاهد عبور زائرین و مسافرین به سمت شمال و جنوب کشور بوده و تنها به توقف چندساعته این گروه اکتفا نماید. برای تغییر این روند از سال ۱۳۹۴ به این سو، سعی شد با برخی از عوامل اثرگذار در این شهر جلساتی منعقد شده و از این طریق ابتکارات خلاقانه‌ای در روند احیای زمینه‌های جذب گردشگری و به‌خصوص ماندگاری آن‌ها به مرحله عمل درآمد. یکی از رویکردهای اساسی که در این زمینه پیشنهاد شده و مورد استقبال قرار گرفت، گردشگری خلاق بود (شکل ۱). به این منظور، از مسئولین و مدیران صنعت گردشگری درخواست شد که برای ماندگاری از شیوه‌های خلاقانه‌ای چون برگزاری جشنواره‌های نظاره آسمان کویری و بررسی آسمان، تغییر نمادها و المان‌های شهری، برگزاری جشنواره‌های غذا، برگزاری مسابقات مربوط به فیلم‌های مستند، برگزاری جلسات سخنرانی، تهیه کتب و بروشور را در دستور کار قرار دهند، تا گردشگران برای بهره‌مندی از آن‌ها زمان بیشتری در این شهر صرف نموده و به‌خصوص شب را در بشرویه سپری نمایند. این تغییرات آنچنان آثار و پیامدهای شگرفتی پیدا نمود که بعد از اولین سال اجرا، تعداد برنامه‌های جانبی از ۸ مورد در ابتدا به ۲۳ مورد در انتهای دوره رسید. برای بررسی این اثر، مطالعه حاضر به انجام رسید تا به‌صورت علمی و مستدل، تحولات حادث شده مورد بحث قرار گیرد.

شکل ۱. برخی از برنامه‌های پیش‌بینی شده در طرح گردشگری خلاق

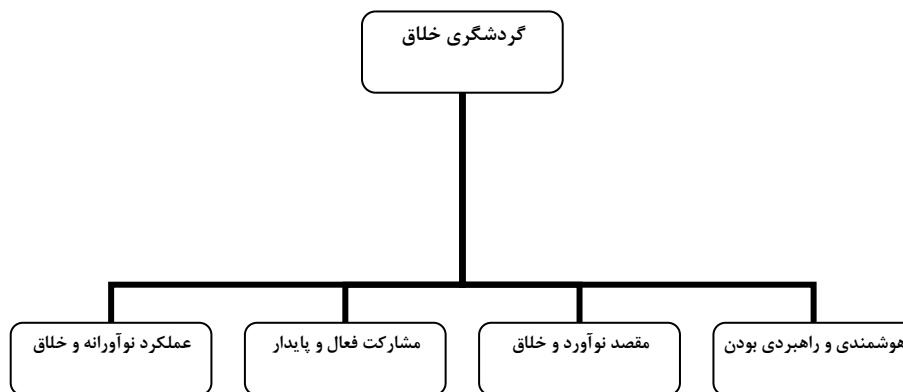
پیشینه و مبانی نظری تحقیق

گردشگری خلاق، نسل جدید گردشگری بعد از نسل اول، یعنی گردشگری ساحل (سفر، اوقات فراغت و استراحت) و نسل دوم، گردشگری فرهنگی (متمايل به فرهنگ و موزه‌ها)، قلمداد می‌شود. این نوع از گردشگری، با شعار موزه‌های کمتر، میدان‌های بیشتر، بر انجام فعالیت‌های تجربی و تعامل عمیق‌تر با زندگی واقعی فرهنگی در شهرها تمرکز می‌کند. به بیان دیگر، مرتبط

ساختن صنایع خلاق با گردشگری می‌تواند تقاضا را افزایش داده، ابتکار در گردشگری را برانگیزد و محصولات گردشگری را دوباره احیا کند (صابری‌فر و نیت مقدم، ۱۳۹۷). در این معنا، صنایع خلاق، صنایعی هستند که محصول یا خدمات آن‌ها به صورت مشخص دارای المان‌های نوآورانه یا هنری می‌باشند. در کنار صنایع خلاق، صنایع فرهنگی، بازار اصلی گردشگری خلاق را شکل می‌دهند. در اینجا، صنایع فرهنگی تمام تولیدات فرهنگی و هنری را شامل می‌شود. به همین دلیل، در گردشگری نسل سوم، طراحان بسته‌های گردشگری، با استفاده از صنایع خلاق و تکیه بر تعامل نزدیک و دوسویه با گردشگر، درصد خلق تجربه‌ای تازه، ملموس و لذت بخش است. گردشگری خلاق به‌عنوان جدیدترین مدل گردشگری می‌بایست با توجه به ظرفیت‌های فرهنگی و تاریخی مردم شهرها، طراحی و پیاده‌سازی شود. در حقیقت، در گردشگری خلاق، گردشگر به تعامل بیشتر آموزشی، احساسی، اجتماعی و همچنین مشارکت با مکان، فرهنگ، زندگی و آداب‌ورسوم مردم تشویق می‌شود. اصولاً در نسل سوم گردشگری، گردشگر شبیه یک شهروند رفتار می‌کند. همچنین در این نوع از گردشگری، نقش مدیران در شناخت انواع خلاقیت موجود در شهر به‌عنوان یک منبع و فرصت برای جذب گردشگران، مهم تلقی می‌شود (UNESCO, 2019). بنابراین، ما در نسل سوم گردشگری با گردشگرانی مواجه خواهیم بود که از مرز دیدار صرف آثار تاریخی و طبیعی فراتر رفته‌اند و با حضور در بطن جامعه مقصد، به درک عمیق‌تری از آن نائل خواهند شد (باپیری، ۱۳۹۰). چراکه اکنون گردشگران فرهیخته‌تر شده و به میزان بیشتری جویای آگاهی‌های جدید و سرمایه‌های فرهنگی می‌باشند (ملکمی و شاهمرادی مقدم، ۱۳۹۴). به همین دلیل است که امروزه، شهر آسوان در مصر، سانتافه در ایالت نیومکزیکوی آمریکا، برلین در آلمان، بوینوس آیرس در آرژانتین، مونترال در کانادا، پوپایان در کلمبیا، ادینبورگ در اسکاتلند، ملبورن در استرالیا، بولونیا در ایتالیا، سویل در اسپانیا، گلاسکو در اسکاتلند و لیون در فرانسه، ۱۲ شهری هستند که به‌عنوان مقاصد «گردشگری خلاق» از طرف «یونسکو» معرفی شده‌اند (UNESCO, 2018). با این وجود، تحقیقات مرتبط با گردشگری خلاق چندان زیاد نیست و معدود تحقیقات صورت گرفته در این حوزه، بیشتر بر ابعادی توجه نموده‌اند که خلاقیت کمتری مورد نظر بوده است. به عنوان مثال، هاشمی (۱۳۹۶)، در تحقیق خود تحت عنوان «زبان ارتباطی جوامع انسانی: منظری از آموزش گردشگری خلاق»، تنها ابعاد معدودی از این موضوع را مورد توجه قرار داده است. در اثری دیگر، پوراحمد و احمدی‌فرد (۱۳۹۷)، نقش این عامل را در بازآفرینی بافت‌های فرسوده، بررسی نموده‌اند. در اثر بذرافشان و بامری (۱۳۹۷)، تنها به بررسی توصیفی وضعیت گردشگری خلاق در شهر زاهدان اکتفا شده‌است. دوستی و همکاران (۱۳۹۸) نیز بررسی

خود را فقط به سنجش ظرفیت‌های گردشگری خلاق محدود نموده و کیانی سلمی و صفری (۱۳۹۸)، تحلیل و بررسی شاخص‌ها و عوامل گردشگری خلاق در بافت‌های فرسوده شهری را در کانون توجه قرار داده‌اند. با این وجود و با توجه به آنچه بیان شد، می‌توان عوامل و عناصر اساسی گردشگری خلاق را در قالب شکل ۲، خلاصه نمود.

شکل ۲. عوامل و عناصر اساسی گردشگری خلاق

با وجود تمام مزیت‌های گردشگری خلاق، اغلب تحقیقات صورت گرفته در ارتباط با گردشگری، به بخش سنتی اکتفا نموده و از ورود به مبحث گردشگری خلاق خوداری نموده‌اند. در این بررسی‌ها و به خصوص سیستم گردشگری، «بر دو عامل جاذبه‌های گردشگری و خدمات متناسب با این جاذبه‌ها تأکید شده است» (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۷: ۹۷). به همین دلیل، چنانچه این ابعاد به دقت مورد توجه قرار نگیرد، صنعت گردشگری معنا و مفهوم خود را از دست می‌دهد. این در حالی است که بسیاری از کشورها و مناطق، بدون فراهم آوردن زمینه‌های لازم، انتظار دارند، منافع متناهی از بخش گردشگری به دست آورند. در نتیجه، در مباحث مربوط به گردشگری، عمدتاً بر ابعاد اقتصادی تأکید شده و نه تنها آثار و پیامدهای منفی آن مد نظر نیست، بلکه تنوع و تحول در جاذبه‌ها، کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد. این روند باعث می‌شود که بعد از مدتی مناطق گردشگری‌پذیر، برای بازدیدکنندگان تکراری و ملال‌آور به نظر برسند. به همین دلیل، در سال‌های اخیر «تأکید بر نیاز گردشگران» (صابری-فر، ۱۳۹۷) و تنوع بخشی جاذبه‌ها، در کانون توجه مدیران و مسئولان قرار گرفته است. در این میان، «توجه به گردشگری خلاق بیش از سایر موارد مورد استقبال واقع شده است» (اسعدی و سعید، ۱۳۹۴: ۸۱). در گردشگری خلاق، معمولاً به این نحو عمل می‌شود که جاذبه‌های شهر برای گردشگر تکراری

نشده و با تغییر و تحولات و اضافه و کم کردن جاذبه‌هایی که زمان حضور گردشگر را افزایش می‌دهند، «ضمن ازدیاد منافع اقتصادی و اجتماعی، آسیب‌ها و پیامدهای گردشگری به حداقل ممکن کاهش پیدا نماید» (حسین‌زاده، ۱۳۹۴: ۱۱). به عبارت دیگر، «با مدیریت کارآمد و ایجاد تسهیلات و اماکن مورد نیاز، می‌توان زمینه‌ای را برای جذب بیشتر گردشگر فراهم آورد» (ربیعی و فیروزی، ۱۳۹۶: ۶۶). با این وجود، استفاده از رویکرد گردشگری خلاق در ایران چندان مورد توجه نبوده و به همین منظور، لازم بود که این روند در یک شهر کوچک به‌عنوان نمونه آزمایشی به مرحله اجرا درآید تا نتایج و پیامدهای آن به‌خوبی شناخته شده و در نهایت و بعد از تأیید آثار مثبت، در سایر مناطق نیز مورد بهره‌برداری قرار گیرد. البته واقعیت آن است که نه تنها این رویکرد، بلکه مجموعه دیدگاه‌های مربوط به گردشگری با اما و اگرهای فراوانی روبروست و هنوز نیز گروهی اعتقاد دارند که «گردشگری هیچ اثری برای فقرای روستایی ندارد و تنها افراد متوسط و ثروتمند را منتفع می‌سازد» (حسین‌زاده، ۱۳۹۴: ۱۱). برخلاف ادعاهای فوق، در ارتباط با تأثیرات اقتصادی صنعت گردشگری، ادبیات پرشماری در ایران و جهان وجود دارد. به‌عنوان نمونه، اوه^۱ (۲۰۰۵)، فایسا^۲ و همکاران (۲۰۰۷) و بریدا^۳ و همکاران (۲۰۰۸) در بررسی‌های خود نشان دادند که گردشگری یک عامل تعیین‌کننده برای رشد اقتصادی است و از این طریق، ابعاد مختلف زندگی مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهد. محققان متعددی از جمله پترا گاتی^۴ (۲۰۱۳)، برایت^۵ (۲۰۱۴)، کاراسکال^۶ و همکاران (۲۰۱۵) و دیاس و همکاران (۲۰۲۰)، بر تأثیر گردشگری بر کاهش فقر اذعان نموده‌اند. در ارتباط با توسعه گردشگری و توسعه اقتصادی به‌طور کل نیز تحقیقات مفصل و دامنه‌داری به انجام رسیده است که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به اجنیو – مارتین^۷ و همکاران (۲۰۰۴)؛ بریدا و همکاران (۲۰۰۸)؛ فایسا و همکاران (۲۰۰۷ و ۲۰۰۹)؛ کریشان^۸ (۲۰۱۱) و لیتاوو^۹ (۲۰۱۱) اشاره کرد. در تحقیقات متعددی، نیز تأثیر گردشگری بر ازدیاد اشتغال و رفع مشکل بیکاری به اثبات رسیده است که برخی از مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: برایت (۲۰۱۴)؛ شنايدر^{۱۰} و بارسو^{۱۱} (۱۳۷۹)؛ اوه (۲۰۰۵) و مسون^{۱۲} (۲۰۰۳).

1. Oh
2. Fayissa
3. Brida
4. Petra Gatti
5. Bright
6. Carrascal
7. Eugenio-Martin
8. Kreishan
9. Litawo
10. Shaidar
11. Barço
12. Mason

در ایران و از اولین بررسی‌های مرتبط با این حوزه، می‌توان به موارد متعددی اشاره نمود که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: زمانی (۱۳۷۳)، طیبی و همکاران (۱۳۸۶)، حاجی‌نژاد و همکاران (۱۳۸۸)، صابری‌فر (۱۳۸۹)، یآوری و همکاران (۱۳۸۹) و .... در بسیاری از این موارد معمولاً از روش‌های متعددی برای تعیین عددی این تأثیرات استفاده شده است. به عنوان مثال، معتمد (۱۳۸۹)، با استفاده از الگوی داده - ستانده میزان اشتغال و تغییرات مالیات ناشی از گردشگری را تعیین نمود. جعفری و خبیره (۱۳۹۲)، در بررسی خود اثر گردشگری بر توسعه را با استفاده از شاخص توسعه انسانی مورد ارزیابی قرار داده و عنوان داشتند که گردشگری در دستیابی به توسعه اقتصادی و انسانی ضروری است. یکی از مهم‌ترین منابعی که به‌طور مستقیم به موضوع گردشگری خلاق پرداخته است، اثر مکین و بذرافشان (۱۳۹۵) است. این کتاب با وجود آن که با رویکرد مدیریتی به رشته تحریر درآمده است، اما اشارات قابل توجهی به مؤلفه‌ها و شاخص‌های این حوزه نموده است. محمودی میمندهی و همکاران (۱۳۹۵) در بررسی وضعیت هتل‌های شهر یزد، وضعیت کارایی این زیرساخت اساسی را در صنعت گردشگری مورد بحث و بررسی قرار دادند. رکن‌الدین افتخاری و رمضان‌نژاد (۱۳۹۷) در بررسی خود عنوان نمودند که موفقیت یک مقصد گردشگری وابسته به جذب گردشگران و جذب گردشگر وابسته به رضایت آنان از مقصد است و به این وسیله، پویایی در ارائه خدمات و تسهیلات را مورد تأکید قرار دادند. رضوانی و همکاران (۱۳۹۷)، طبیعت‌گردی را به‌عنوان یکی از زیربخش‌های گردشگری در کاهش فقر مؤثر قلمداد نمودند و زروکی و همکاران (۱۳۹۷) در مطالعه خود نشان دادند که بخش توریسم و تولید ناخالص داخلی اثری مثبت و تورم اثری منفی بر رفاه اقتصادی دارد که البته نوع و اندازه این اثرات بر رفاه اقتصادی در گروه‌های مختلف متفاوت می‌باشد. جنافرد و همکاران (۱۳۹۷)، اعلام کردند که گردشگری علاوه بر پیامدهای اقتصادی، در سایر زمینه‌ها نیز منافع قابل توجهی در بردارد. الهی‌منش و همکاران (۱۳۹۷) در بررسی خود نتیجه‌گیری نمودند که گسترش شبکه حمل‌ونقل و افزایش امکانات تفریحی برای گردشگران، باعث افزایش اشتغال شده و در نهایت افزایش امنیت در ازدیاد اشتغال اثرگذار می‌باشد. رضوانی و همکاران (۱۳۹۸) نیز در بررسی خود عنوان نمودند که گردشگری می‌تواند فقر را از سه‌مسیر کاهش داده و فرصت‌ها و مهارت‌های شغلی بخش بزرگی از فقرای روستایی را افزایش دهد.

بررسی مختصر فوق نشانگر آن است که در اغلب این تحقیقات، گردشگری خلاق چندان مدنظر نبوده و تأثیرات گردشگری بر توسعه اقتصادی مناطق محلی نیز کمتر در کانون توجه بوده است. حتی در مواردی که وضعیت شهرها و شهرستان‌های کوچک مورد توجه بوده است، اغلب از روش‌های مصاحبه‌ای بهره‌برداری به عمل آمده و کاربرد روش‌های اقتصادسنجی به‌خصوص روش سهم مکانی تعمیم‌یافته مبتنی بر جدول داده‌استانده مد نظر نبوده است. این در حالی است که با توجه به فقدان آمار و اطلاعات مدون در سطوح محلی، کاربرد این روش می‌تواند بسیاری از مشکلات مربوط به کمبود

آمار را مرتفع نموده و برآوردهای دقیقی از تأثیرات گردشگری بر اقتصاد محلی، عرضه نماید. به همین دلیل، این بررسی با بهره‌گیری از روش‌های اقتصادسنجی و به‌طور مشخص روش داده‌استانده در شهر بشرویه به انجام رسیده است.

روش تحقیق

این مطالعه از نظر روش، توصیفی و تحلیلی است. اما از نظر هدف، کاربردی تلقی می‌شود. داده‌های مورد نیاز از اسناد موجود به‌خصوص جدول داده‌استانده استان و بررسی‌های میدانی به‌دست‌آمده و تعدیل‌های لازم در آن‌ها اعمال گردیده است. در این بررسی دو مرحله کاملاً متفاوت مورد توجه قرار گرفت. به این ترتیب که ابتدا شرایط قبلی با استفاده از جدول داده‌استانده استان در ۱۳۹۴ و سایر داده‌ها تعدیل شد و آنگاه تحولات حادث شده در زمینه ورود و ماندگاری گردشگری در پی اتخاذ رویکرد گردشگری خلاق، با روند مورد اشاره، مقایسه گردید تا مشخص شود که این رویکرد چه تأثیراتی بر تحولات صنعت گردشگری و در نهایت توسعه اقتصادی شهر بشرویه دارد. به این منظور، آمار گردشگران ورودی به این شهر علاوه بر سازمان‌های مسئول، با روش شکار مجدد نیز تهیه شد تا تغییراتی که از دید این نهادها و سازمان‌ها به دور مانده است، در محاسبات وارد گردد. بر این اساس در بخش اول، داده‌های گردآوری شده با استفاده از روش تعیین ضرایب داده - ستانده شهر براساس تعدیل ضرایب ملی مورد ارزیابی قرار گرفت. در این روش، برای تعیین ضرایب مورد نظر از روش سهم‌مکانی تعمیم‌یافته استفاده شد. به این منظور، ابتدا برمبنای جدول داده - ستانده ملی، جدول داده - ستانده استان خراسان جنوبی محاسبه شده و مقدار پارامترهای مورد نیاز برای حداقل نمودن خطای پیش‌بینی تولید، مشخص شد. در مرحله بعد، برمبنای جدول ملی، جدول شهرستان به کمک پارامترهای یادشده تعیین گردید. در واقع و با مد نظر قرارداد اشتغال به‌عنوان معیار ابعاد اقتصاد فضا با تعدیل ضرایب فنی جدول ملی و منطقه‌ای، ضرایب مستقیم شهری با استفاده از روابط موجود در مدل‌های اقتصادسنجی مشخص شد. از آنجا که وقتی مدل داده - ستانده شهرستان، براساس ضرایب مستقیم به‌دست می‌آید، قادر است اثربخشی‌های کوتاه مدت را تعیین نماید، چنین محاسباتی بسیار ضروری به‌نظر می‌رسد. به عبارت دیگر، چنین محاسباتی اثربخشی‌های کوتاه‌مدت در قالب افزایش تولید و اشتغال ناشی از گردشگران را ممکن می‌سازد. چراکه تقاضای گردشگران برای شهر مورد بررسی، نوعی درآمد صادراتی محسوب شده، براساس قوانین ساده اقتصادی، این افزایش،

از دید تقاضای نهایی را در پی خواهد داشت. به همین دلیل، افزایش صادرات یکی از بخش‌های اساسی اقتصاد یعنی تولید و اشتغال را متأثر خواهد ساخت. به بیان دیگر، هر یک از عناصر تقاضای نهایی بخش (به خصوص صادرات) بنا بر هر شرایطی افزایش یابد، میزان افزایش تولید بخش‌های اقتصادی و تولید کل در شهر را بیشتر خواهد کرد. در این صورت، اشتغال در سطح بخش و همچنین اشتغال کل، رونق پیدا نموده و مطابق مدل‌های اقتصادی مقدار آن به صورت کمی قابل محاسبه است. از آنجا که شرح و توصیف دقیق هر یک از مراحل مورد اشاره، بسیار طولانی بوده و حجم مقاله را افزایش می‌دهد، مراحل فوق، در شکل شماره ۳، خلاصه‌سازی شده است. به هر حال، برای تعیین مقادیر مورد اشاره، نیاز به تهیه آمار و اطلاعاتی به شرح زیر می‌باشد:

جدول داده - ستانده ملی؛

حساب‌های منطقه‌ای استان در سطح بخش‌های مختلف برای سال مورد بررسی؛

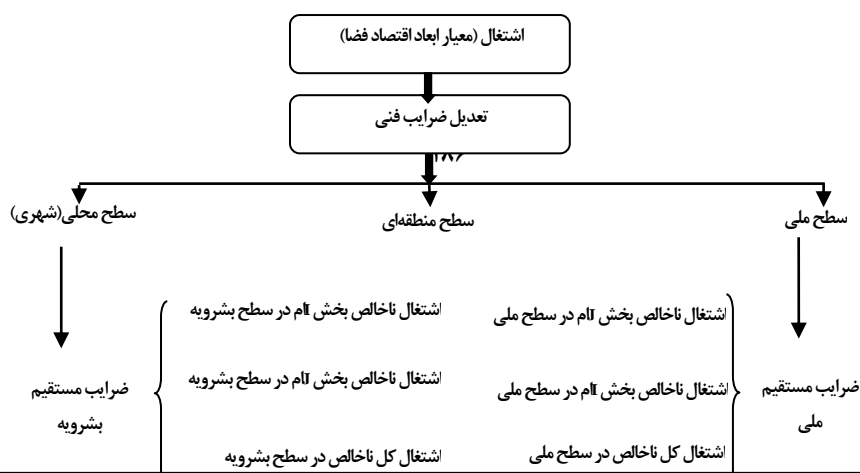
آمار اشتغال بخشی در سطح ملی با استفاده از آخرین سرشماری نفوس و مسکن؛

آمار شاغلان استان خراسان جنوبی و شهرستان بشرویه بر حسب گروه‌های اصلی

فعالیتی در سطح ۱۴ بخش؛

آمار مربوط به تعداد گردشگران ورودی به شهر و میزان مخارجی که هر گردشگر در شهر هزینه می‌کند، با استفاده از نتایج آمارگیری‌های صورت گرفته در کل کشور و شهر مورد بررسی.

در مرحله دوم و بررسی تأثیر رویکرد گردشگری خلاق نیز داده‌ها بر اساس جدول داده و ستانده استان در سال ۱۳۹۷ بررسی و نتایج با یافته‌های بخش اول، مقایسه گردید.

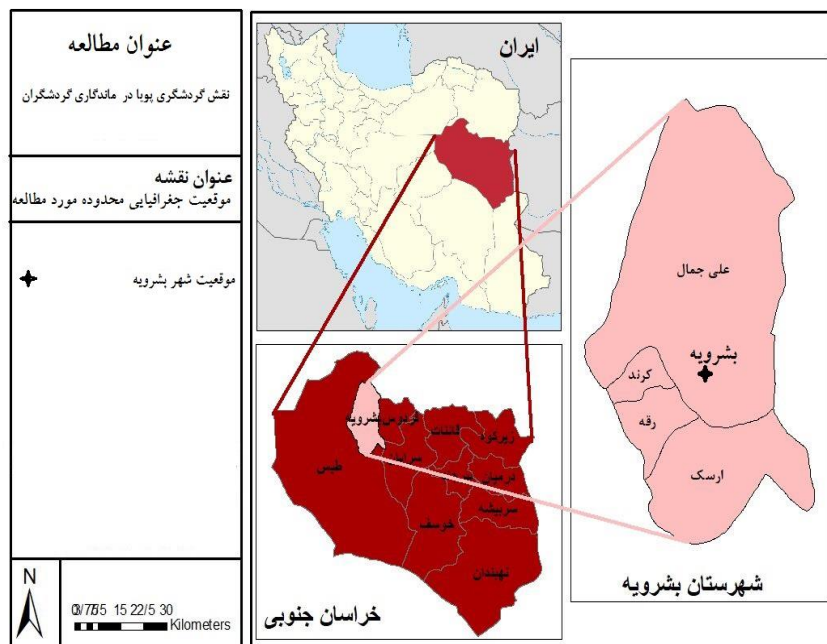

شکل ۳. برآورد تأثیرات اقتصادی گردشگری

محدوده مورد مطالعه

شهرستان بشرویه در شمال غربی استان خراسان جنوبی قرار دارد. این شهرستان تا آبان ۱۳۸۷، یکی از بخش‌های شهرستان فردوس بود که در این سال به شهرستان ارتقاء پیدا کرد. بشرویه به‌عنوان مرکز این شهرستان در حاشیه شمالی کویر نمک، در طول جغرافیایی ۵۷ و ۲۷ دقیقه عرض نیمکره شمالی و ۳۳ درجه و ۵۳ دقیقه طول جغرافیایی نیمکره شرقی، واقع شده است (شکل ۴). این شهر در شمال غربی استان خراسان جنوبی و در یک منطقه دشتی قرار

گرفته و دارای اراضی صاف و هموار است. به طوری که، تا ۱۵ کیلومتری این شهر هیچ عارضه طبیعی خاصی مشاهده نمی‌شود. نزدیکترین عارضه طبیعی به شهر بشرویه ارتفاعاتی است که در غرب این شهر قرار دارد.

شکل ۴. موقعیت بشرویه، در ایران، استان خراسان جنوبی و شهرستان بشرویه.

به دلیل موقعیت جغرافیایی توصیف شده در فوق، آب‌وهوای این شهر گرم و کویری است. بشرویه به دلیل حفظ بافت سنتی زیبای خود و بادگیرهای فراوان، به شهر بادگیرها در خراسان معروف است. بشرویه از شهرهای تاریخی و قدیمی با عمری چند هزارساله است. بیشتر مردم این شهر به حرفه کشاورزی اشتغال دارند. کشاورزی مبتنی بر منابع آب زیرزمینی و زمین‌های مستعد این منطقه است و عمده محصولات به عمل آمده پنبه، جو، گندم و پسته می‌باشند که در این بین کشت و برداشت پسته اگر چه از قدیم انجام می‌شده، ولی به تازگی رونق ویژه‌ای گرفته است.

شهرستان بشرویه مطابق آخرین سرشماری در سال ۱۳۹۵ حدود ۲۶۰۶۴ نفر جمعیت داشته که در قالب ۸۲۵۵ خانوار سرشماری شده‌اند. از این تعداد، ۱۹۳۸۱ نفر یا ۵۹۵۳ خانوار در نقاط شهری و ۶۶۸۳ نفر و در قالب ۲۳۰۲ خانوار در مناطق روستایی ساکن بوده‌اند. با استناد به نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ حدود ۱۶۴۲۶ نفر از کل جمعیت شهرستان، در شهر بشرویه به‌عنوان مرکز شهرستان ساکن بوده و با نرخ رشد ۱/۴۱ درصد نسبت به دوره قبل افزایش یافته است (کیانی‌زاده، ۱۳۹۸: ۶۶-۶۱).

یافته‌ها

برای دستیابی به اهداف تحقیق در ابتدا ماتریس ضرایب مستقیم تولید در سطوح ملی، استانی و شهرستانی تهیه گردید. مطابق این اطلاعات ارتباط بین بخش‌های اقتصادی در سطوح مورد اشاره معین شد (جدول ۱). همان‌طور که انتظار می‌رفت ضرایب مستقیم ملی، بزرگ‌تر از ضرایب مستقیم استان و ضرایب مستقیم استان بزرگ‌تر از ضرایب شهر هستند و رتبه‌بندی آن‌ها در سطوح مورد اشاره کاملاً متفاوت می‌باشند. دلیل این امر آن است که اساساً مناطق بزرگ‌تر خودکفاتر بوده و مناطق کوچک و میانی ناچارند، ستانده‌های بیشتری از سطوح بالاتر و یا مناطق همجوار دریافت نمایند.

جدول ۱. جمع ستونی ضرایب مستقیم ماتریس تولید ملی، استان خراسان جنوبی و شهر بشرویه (نگارنده، ۱۳۹۸)

بخش	رتبه	رتبه	اسکن	رتبه	رتبه
کشاورزی، شکار و ...	۰/۳۸	۴	۰/۱۴	۸	۰/۱۲
معادن	۰/۰۴	۱۴	۰/۰۳	۱۵	۰/۰۲
صنعت - ساخت	۰/۶۸	۱	۰/۲۴	۲	۰/۱۷
برق، آب و گاز	۰/۳۵	۵	۰/۱۲	۷	۰/۰۹
ساختمان	۰/۵۷	۲	۰/۱۸	۳	۰/۱۵
عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیرات وسایل نقلیه و ...	۰/۲۱	۹	۰/۰۷	۱۶	۰/۰۶
هتل و رستوران	۰/۴۶	۳	۰/۱۳	۶	۰/۱۲
حمل‌ونقل و انبارداری	۰/۳۳	۶	۰/۱۳	۵	۰/۰۸
واسطه‌گری‌های مالی	۰/۱۸	۱۱	۰/۰۷	۱۵	۰/۰۶
مستغلات، اجاره و کار و کسب	۰/۱۳	۱۲	۰/۰۵	۱۶	۰/۰۴
اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی	۰/۲۳	۷	۰/۱۱	۹	۰/۰۸
آموزش	۰/۱۱	۱۳	۰/۰۴	۱۷	۰/۰۳
بهداشت و مددکاری اجتماعی	۰/۱۹	۱۰	۰/۰۸	۱۲	۰/۰۶
سایر فعالیت‌های خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی	۰/۲۲	۸	۰/۰۸	۱۱	۰/۰۸

برای آنکه افزایش تقاضای نهایی اثرات غیرمستقیم به‌دست آید، محاسبات لازم صورت گرفته و نتایج آن در جدول شماره ۲ ارائه گردید. در این جدول نیز ضرایب فزاینده تولید تمام بخش‌ها

در سطح ملی بیشتر از سطح استان و هر دو بیشتر از سطح شهر هستند. علاوه بر آن، رتبه‌بندی اهمیت بخش‌ها در پتانسیل ایجاد رشد اقتصادی کاملا متفاوت است. مطابق این جدول، هرچقدر ضریب‌بخشی بیشتر باشد، به همان نسبت ارزش اقتصادی بالاتری را تولید خواهد کرد. به‌عنوان مثال، اگر سهم خدمات گردشگری (مثل هتل و رستوران) را ۱/۲ در نظر بگیریم، به‌ازای افزایش یک میلیارد ریال در تقاضای نهایی این بخش، در بخش تولید کل کالاها و خدمات قریب به ۱/۲ میلیارد ریال افزایش خواهیم داشت.

جدول ۲. ضرایب فزاینده تولید ملی، استان خراسان جنوبی و شهر بشرویه (نگارنده، ۱۳۹۸)

رتبه	رتبه	رتبه	استانی	رتبه	رتبه	بخش اقتصادی
۱۲	۰/۵۲	۸	۰/۶۰	۴	۱/۶۴	کشاورزی، شکار، جنگل‌داری و شیلات
۱۶	۰/۵۳	۱۵	۰/۸۰	۱۴	۱/۰۶	استخراج معدن
۲	۰/۵۷	۲	۰/۸۰	۱	۲/۲۸	صنعت - ساخت
۸	۰/۳۹	۸	۰/۵۲	۶	۱/۵۲	تأمین برق، آب و گاز
۴	۰/۵۶	۳	۰/۶۷	۲	۲/۱۱	ساختمان
۱۹	۰/۳۹	۱۸	۰/۴۵	۱۰	۱/۳۶	عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و ..
۸	۰/۴۱	۱۰	۰/۴۵	۵	۱/۵۸	هتل و رستوران
۵	۰/۳۸	۴	۰/۶۲	۵	۱/۵۸	حمل‌ونقل و انبارداری
۱۷	۰/۴۳	۱۶	۰/۵۰	۱۲	۱/۲۸	واسطه‌گری‌های مالی
۱۷	۰/۳۹	۱۵	۰/۴۸	۱۱	۱/۲۶	مستغلات، اجاره و فعالیت‌های کار و کسب
۱۱	۰/۴۹	۹	۰/۶۸	۷	۱/۴۲	اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی اجباری
۱۹	۰/۳۳	۱۷	۰/۴۴	۱۳	۱/۲۰	آموزش
۱۳	۰/۴۳	۱۱	۰/۵۷	۹	۱/۳۶	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۱۳	۰/۵۱	۱۱	۰/۵۱	۸	۱/۴۰	سایر فعالیت‌های خدمات عمومی، اجتماعی و ...

از آنجا که هدف این بررسی برآورد میزان اثر گردشگری بر افزایش اشتغال در شهر بشرویه بود، این تأثیر به کمک ضرایب فزاینده اشتغال محاسبه شد. از آنجا که برای دوره اول، یعنی

قبل از ۱۳۹۴، مطالعه مستقلی در این ارتباط در سطح این شهر صورت نگرفته بود و با توجه به فرض‌های پذیرفته‌شده اقتصادی، ضرایب مستقیم اشتغال در این شهر برابر سطوح ملی و استانی فرض شده و از آن طریق ضرایب فزاینده این شهر محاسبه و نتایج آن در جدول ۳ ارائه گردید.

جدول ۳. ضرایب فزاینده اشتغال بخش‌های اقتصادی شهر بشرویه (نفر - شغل) (نگارنده، ۱۳۹۸)

رتبه	ضرایب فزاینده	بخش اقتصادی
۱	۱۷/۵۵	کشاورزی، شکار، جنگل‌داری و شیلات
۱۴	۰/۳۵	استخراج معدن
۹	۵/۵۷	صنعت - ساخت
۱۲	۲/۹۱	تأمین برق، آب و گاز
۲	۱۰/۴۰	ساختمان
۷	۷/۰۰	عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و ..
۸	۶/۴۶	هتل و رستوران
۶	۸/۰۱	حمل‌ونقل و انبارداری
۱۱	۳/۵۴	واسطه‌گری‌های مالی
۱۳	۲/۰۰	مستغلات، اجاره و فعالیت‌های کار و کسب
۴	۱۰/۲۹	اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی اجباری
۵	۹/۷۱	آموزش
۱۰	۵/۷۰	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۳	۱۰/۳۶	سایر فعالیت‌های خدمات عمومی، اجتماعی و ...

مطابق این جدول، قبل از اتخاذ رویکرد گردشگری خلاق، به‌ازای افزایش یک میلیارد ریال تقاضای نهایی (مانند صادراتی که بر اثر ورود گردشگران به بشرویه ایجاد می‌گردد)، در بخش

هتل و رستوران شهر به میزان ۷ نفر - شغل در کل شهر به طور مستقیم و غیرمستقیم ایجاد خواهد شد. با توجه به این شرایط و در نظر گرفتن تعداد و هزینه کرد گردشگران، می توان به خوبی اثرات تولیدی و اشتغال زایی در این شهر را برآورد نمود. مطابق اطلاعات موجود و تبدیل مسافرین خارجی به داخلی و مسافران فاقد اقامت شبانه به مسافرانی که حداقل یک شب اقامت در شهرستان داشته اند، تعداد گردشگران شهر بشرویه حدود ۳۵۰۰۰ نفر برآورد گردید. از آنجا که هزینه گردشگران به طور دقیق در اختیار نبود، این میزان از بررسی های انجام شده توسط مرکز آمار در سال ۱۳۹۰ به دست آمد. بر این اساس، جدول شماره ۴ تهیه و تنظیم گردید. همان طور که در این جدول مشخص می باشد، چون آمارگیری صورت گرفته توسط مرکز آمار ایران مربوط به سال ۱۳۹۰ بوده و تمامی داده های این بررسی برای سال ۱۳۹۴ گردآوری شده است، هزینه های مربوط، به قیمت های ثابت سال ۱۳۹۴ تبدیل شده است. این روند برای داده های مربوط به سال ۱۳۹۸ براساس داده های جدید که به روش پیمایشی اخذ شده بود، تهیه و در جدول مورد اشاره گنجانیده شد.

مطابق جدول شماره ۴، گردشگران هزینه های مشخصی را در شهر بشرویه به مصرف می رسانند که چون این هزینه توسط افرادی به مصرف می رسد که ساکن شهر محسوب نمی شوند، در شمار صادرات بشرویه به حساب آمده و بر این اساس، می توان آن را افزایشی در تقاضای نهایی در نظر گرفته و تأثیرات آن را بر تولید و اشتغال بخش های اقتصادی و در نهایت کل اقتصاد شهر برآورد نمود. نتایج این محاسبات در جدول شماره ۵ ارائه شده است. مطابق جدول شماره ۵ و علی رغم آن که رتبه گردشگری در بین بخش های مختلف اقتصادی چندان بالا به حساب نمی آید، اما، تأثیرات اقتصادی این بخش را در کل اقتصاد شهر نمی توان نادیده گرفت. در واقع، گردشگری به نوعی همه بخش های اقتصادی در این شهر را تحت تأثیر قرار داده، اما میزان اثرگذاری آن در بخش های مختلف کاملاً متفاوت می باشد. در مجموع، می توان عنوان نمود که اثر کل تولید گردشگری بر اقتصاد این شهر قریب به ۵۶۷ میلیارد ریال است که برای اقتصاد بسیار کوچک این شهر رقم بااهمیتی محسوب می گردد.

جدول ۴. هزینه گردشگران استان به تفکیک نوع هزینه (میلیارد ریال) (نگارنده، ۱۳۹۸)

بخش‌های منطبق با نوع هزینه	هزینه در سال ۹۷	هزینه به قیمت سال ۹۴	هزینه به قیمت سال ۹۰	هزینه در بخش
حمل و نقل	۱۷۲	۱۰۶	۶۹	هزینه تور و گشت
حمل و نقل	۱۲۲۷	۷۵۳	۴۹۱	هزینه حمل و نقل
هتل و رستوران	۴۰۵	۲۴۶	۱۶۲	هزینه‌های اقامت
عمده فروشی و ...	۱۰۷۰	۶۵۶	۴۲۸	هزینه خوراک
سایر خدمات عمومی	۷۲	۴۵	۲۹	تفریحی، فرهنگی و ...
مستغلات، اجاره و ...	۶۳۵	۳۹۰	۲۵۴	هزینه درمانی
صنعت-ساخت	۶۳۵	۳۹۰	۲۵۴	هزینه خرید سوغات
صنعت-ساخت	۷۵۳	۴۶۰	۳۰۰	هزینه‌های خرید کالا و لوازم
سایر فعالیت‌های خدمات عمومی	۷۴	۴۶	۳۰	سایر هزینه‌های سفر
-	۵۰۴۳	۳۰۹۲	۲۰۱۷	جمع کل

یکی از نکات قابل توجه در جدول شماره ۵، برآورد میزان اثر گردشگری بر اشتغال می‌باشد. مطابق این نتایج، به‌ازای کل مخارجی که گردشگران در شهر بشرویه به مصرف رسانده‌اند، هریک از بخش‌ها، بهره ویژه‌ای را به‌دست آورده‌اند.

به‌عنوان مثال، در بخش صنعت - ساخت، بیشترین شغل به تعداد ۵۰ (نفر - شغل)، ایجاد شده است. این در حالی است که عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و ... با ۱۹ نفر و مستغلات، اجاره، فعالیت‌های کار و کسب با ۱۶ نفر در رتبه دوم و سوم قرار دارند. در مجموع، سفر گردشگران در شرایط قدیم به شهر، باعث افزایش کل اشتغال به میزان ۱۳۱ نفر شده که این رقم برابر ۱/۱۷ درصد کل اشتغال در شهر در سال ۱۳۹۴ بوده است. این در حالی است که از زمانی که رویکرد گردشگری خلاق در این شهر مورد توجه قرار گرفته و ماندگاری گردشگران افزایش یافته است، میزان افزایش در بخش‌های مورد اشاره حدود ۱/۲۵ برابر شده است.

جدول ۵. اثربخشی تولید و اشتغال ناشی از ورود گردشگر به شهر بشرویه (نگارنده، ۱۳۹۸)

اثربخشی اشتغال نفر		اثربخشی تولید میلیارد ریال		بخش اقتصادی
۹	۷	۶۹	۵۵	کشاورزی، شکار و جنگل‌داری و شیلات
۰	۰	۰	۰	استخراج معدن
۶۳	۵۰	۲۲۴	۱۷۹	صنعت - ساخت
۴	۳	۳	۲	تأمین برق، آب و گاز
۴	۳	۸	۶	ساختمان
۲۳	۱۸	۱۴۱	۱۱۳	عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و ...
۱۳	۱۰	۵۳	۴۲	هتل و رستوران
۱۶	۱۳	۱۰۹	۸۷	حمل‌ونقل و انبارداری
۴	۳	۱	۱	واسطه‌گری‌های مالی
۲۰	۱۶	۲۵	۲۰	مستغلات، اجاره، فعالیت‌های کار و کسب
۰	۰	۰	۰	اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی اجباری
۴	۳	۱	۱	آموزش
۰	۰	۰	۰	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۴	۵	۷۴	۵۹	سایر فعالیت‌های خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی
۱۶۶	۱۳۱	۷۰۶	۵۶۷	اثر کل

نتیجه‌گیری

در حال حاضر، رونق اقتصادی و بهبود وضعیت اشتغال، یکی از دل‌مشغولی‌های اصلی مردم و مسئولان است. با توجه به تنگناهای طبیعی و اقلیمی در اغلب نقاط ایران، رسیدن به این هدف

از طریق منابع طبیعی، به‌سختی امکان‌پذیر بوده و در مواردی غیر ممکن است. به همین جهت، یافتن راه‌حل‌های جدید، همیشه مطرح بوده و محققان و اندیشمندان در این ارتباط، نقش غیرقابل‌انکاری برعهده دارند. یکی از پیشنهاداتی که در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته است، بهره‌مندی از قابلیت‌های صنعت گردشگری بوده و تلاش‌های قابل‌توجهی در این ارتباط به انجام رسیده است. اما، به دلیل عدم انجام تحقیقات تجربی مرتبط، هنوز هم تردیدهای اساسی در ارتباط با نقش و اثر این صنعت بر توسعه اقتصادی و بهبود شرایط اشتغال مطرح می‌باشد. به همین منظور، این بررسی با هدف پاسخ‌گویی به این سؤال آغاز گردید که آیا ورود گردشگران به شهر می‌تواند بر میزان تولید و اشتغال آن اثرگذار باشد و یا خیر؟ یافته‌های این بررسی نشان داد که گردشگری علاوه بر تأثیر بر میزان اشتغال، سایر بخش‌های اقتصادی را نیز تحت‌تأثیر قرار داده و از این طریق، به رونق تولید و در نهایت تأمین درآمد بیشتر کمک می‌کند. از آنجا که میزان بازدهی تعدادی از بخش‌های اقتصادی بر اثر رونق گردشگری بیش از سایرین است، چنانچه بهبود زیرساخت‌های این بخش‌ها در دستور کار قرار گرفته و سرمایه‌گذاری بیشتری در آن‌ها صورت بگیرد، بدون شک بهره این صنعت اساسی و پاک، بیش‌ازپیش خواهد گردید.

این بررسی نشان داد که گردشگران وارد شده به بشرویه در شرایط کنونی ماندگاری چندانی نداشته و اغلب عبوری محسوب می‌شوند. با این وجود همین شرایط نیز توانسته است برخی از مشکلات این شهر را مرتفع نماید. به‌طوری که، گردشگری در شرایط فعلی نیز حدود ۱/۲ درصد اشتغال موجود را ارتقا داده است. اما وقتی رویکرد گردشگری خلاق مدنظر قرار گرفت، این شرایط بسیار بهتر شده و چون اقامت شبانه مسافران در کانون توجه بوده است، این میزان بسیار بهبود پیدا نموده و اشتغال موجود ۱/۵ درصد افزایش پیدا کرده است. به نظر می‌رسد در صورت مدنظر قراردادن سیاست‌های متنوع‌تر، این افزایش بیش از این هم ممکن باشد.

با وجود آن که بررسی و پژوهش مستقیمی در این ارتباط به انجام نرسیده است و امکان مقایسه دقیق با نتایج این بررسی موجود نیست، پاره‌ای تحقیقات که به‌نوعی بخش یا بخش‌هایی از اهداف این بررسی را دنبال نموده‌اند، می‌توانند به‌عنوان معیاری برای مقایسه نتایج، مورد بهره‌برداری قرارگیرند. مهم‌ترین بررسی که تا حدودی هم‌راستا با اهداف این تحقیق در ایران به انجام رسیده است، پژوهش بزازان و جعفری (۱۳۹۳) می‌باشد. این گروه ثابت نمودند که ورود گردشگران داخلی به شهر نیشابور، میزان تولید و اشتغال این شهر را بهبود بخشیده است. نتایجی که با یافته‌های این بررسی هماهنگ می‌باشد. در تحقیقات دیگری نیز این ادعا مطرح شده و به نوعی یافته‌های این تحقیق را مورد تأیید قرار می‌دهند. به‌عنوان مثال،

در بررسی رضاقلی‌زاده (۱۳۹۵)، مشخص گردید که «رشد اقتصادی یک کشور نه تنها تابعی از نیروی کار، سرمایه و سایر عوامل موثر در اقتصاد آن کشور است، بلکه می‌تواند تحت‌تأثیر میزان توریست واردشده به آن کشور نیز قرار گیرد» (رضاقلی‌زاده، ۱۳۹۵: ۱۳۲). سیدتقی دیزج و همکاران (۱۳۹۵) نیز همانند نتایج این تحقیق، در بررسی خود نشان دادند که صنعت گردشگری و بخش‌های مرتبط با این صنعت، از لحاظ برقراری پیوند با سایر بخش‌های اقتصادی، از بخش‌های پیشرو محسوب می‌شود، لذا گردشگری می‌تواند کانال عرضه و تقاضا و تولید سایر بخش‌های اقتصادی را رونق بخشد. در سایر بررسی‌ها، نیز چنین نتایجی به‌دست آمده است. به‌عنوان نمونه، رهبری (۲۰۰۵) نشان داد که در سال ۱۹۹۸م، گردشگری بین‌المللی حدود ۸ درصد از کل درآمدهای جهان و ۳۷ درصد از صادرات بخش خدمات را به خود اختصاص داده است. سایر تحقیقاتی که در همین راستا به عمل آمده و نتایجی هم‌راستا با این بررسی به‌دست آورده‌اند عبارت‌اند از: رینیوسان و همکاران (۲۰۱۳)؛ ریدراستیت^۱ و همکاران (۲۰۱۳)؛ برایت (۲۰۱۴) و کاراسکال و همکاران (۲۰۱۵).

علی‌رغم وجود تحقیقات فراوانی که نتایجی هم‌راستا با یافته‌های بررسی حاضر به‌دست آورده‌اند، پژوهش‌هایی نیز نشان دادند که گردشگری می‌تواند پیامدهای منفی نیز به‌همراه داشته باشد که با یافته‌های تحقیق کنونی، هماهنگ نمی‌باشد. به‌عنوان مثال، مسون (۲۰۰۳) نتیجه‌گیری نمود که گردشگری در کنار مزایای اقتصادی فراوان، می‌تواند تورم و افزایش عمومی قیمت‌ها را به‌همراه داشته باشد و یا ممکن است موجب کمبود کالاهایی برای مردم بومی گردد. اوه (۲۰۰۵) نیز در برخی از تحقیقات خود نشان داد که رابطه بلندمدتی بین درآمدهای گردشگری و رشد اقتصادی وجود ندارد و بیشتر رشد اقتصادی به‌گسترش گردشگری منجر می‌شود تا این که توسعه گردشگری به رشد اقتصادی کمک کند. در توجیه این اختلاف باید یادآوری نمود که این پیامدها اغلب کوتاه‌مدت بوده (Rinvasan, 2013) و عمدتاً زمانی صورت می‌گیرد که دولت‌ها به نقش واقعی خود در اجرای سیاست‌های عدالت‌نگر توجه نکرده و از هدایت این منافع به بخش‌های ضعیف‌تر جامعه خودداری نمایند (Ghosh and Siddique, 2017). علاوه بر آن، اصولاً هر نوع توسعه‌ای مجموعه‌ای از پیامدهای منفی را به‌دنبال دارد، اما نکته اساسی آن است که توسعه از هر نوع و از جمله رونق و گسترش صنعت گردشگری، به بخش گسترده‌ای از مردم سود رسانده و تعداد افرادی که از آن متضرر می‌شوند، بسیار اندک و در مواردی هیچ است.

این تحقیق همانند بسیاری از بررسی‌های علمی مجموعه‌ای از محدودیت‌ها را درمقابل داشت که از مهم‌ترین آن‌ها کمبود آمار و اطلاعات به‌هنگام و روزآمد، آمارهای مربوط به میزان هزینه‌کرد گردشگران و تفاوت هزینه‌کرد گردشگران عبوری و دارای اقامت شبانه بود. به همین دلیل، به‌ناچار در مواردی از آمار و اطلاعات قدیمی‌تر بهره‌برداری شد که می‌توانست بر نتایج نهایی تأثیرگذار باشد. اما با توجه به این که روش‌های آماری متعددی برای تعدیل و تکمیل این اطلاعات موجود بوده و در این بررسی از آن‌ها استفاده گردید، این نقیصه، بر نتایج نهایی بررسی تأثیر مهمی برجای نگذاشت.

در ارتباط با اهمیت یافته‌های به‌دست آمده در این بررسی می‌توان عنوان نمود که چنین نتایجی می‌تواند مسئولین را در توجیه سرمایه‌گذاری‌های کلان در بخش گردشگری یاری رسانده و مردم نیز به جایگاه و اهمیت گردشگری واقف شده و رفتار خود را بر آن اساس، تغییر خواهند داد. بدون شک، برای بسیاری از فعالان اقتصادی، توجه به یافته‌های تجربی برای تغییر فعالیت‌های سودآور مهم بوده و با توجه به نتایج این بررسی که نشانگر سودآوری بخش‌های اقتصادی خاصی نسبت به سایرین است، این امید وجود دارد که آن‌ها به بخش‌هایی رغبت نشان دهند که تاکنون کمتر بدان توجه داشته‌اند. چنین شرایطی باعث خواهد شد که تأثیرات اقتصادی و اجتماعی گردشگری در این شهر کوچک، پیامدهای اساسی‌تری را به‌همراه آورد.

نکته بسیار مهمی که بایستی بدان توجه نمود آن است که این تحقیق یکی از محدود تحقیقاتی است که در ایران و به‌طور مشخص در حوزه پیامدهای اقتصادی گردشگری و معرفی گردشگری خلاق به انجام رسیده است. چراکه اصولاً تحقیقات داخلی که تأثیرات اقتصادی را بر رونق تولید و اشتغال بررسی نموده‌اند، بسیار اندک می‌باشند. علاوه بر آن، این تحقیق در استان خراسان جنوبی تنها تحقیقی است که در این ارتباط و در یک شهر کوچک، به انجام رسیده است. به همین دلیل، می‌توان این تحقیق را نوآورانه تلقی نموده و بر جدید بودن آن تأکید نمود.

با توجه به کمبودهایی که در ارتباط با میزان هزینه‌کرد گردشگران و تفاوت‌های وضعیت گردشگران دارای اقامت شبانه و عبوری وجود دارد، توصیه می‌شود که در تحقیقات آتی این موارد به‌عنوان موضوع و مسئله بررسی انتخاب شده و اطلاعات لازم در این ارتباط گردآوری و تحلیل شوند.

منابع

– اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری شهرستان بشرویه (۱۳۹۷). *آمار گردشگران ورودی به بشرویه، اداره میراث فرهنگی بشرویه: بشرویه.*

- اسعدی، میرمحمد و سعید، سعید (۱۳۹۴). «ارائه مدلی پویا جهت توسعه گردشگری تاریخی، مورد مطالعه: استان یزد»، *کاوش‌های مدیریت بازرگانی*، شماره ۱۴: ۸۱-۱۰۱.
- الهی‌منش، محمدحسین؛ حسینی‌نژاد ماه خاتونی، سیدباقر و یاسمی، محسن (۱۳۹۷). «نقش اقتصادی گردشگری در توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: شهر بندرعباس)»، *علوم اجتماعی دانشگاه آزاد شوشتر*، سال دوازدهم، شماره ۴۲: ۴۷-۶۸.
- باپیری، جعفر (۱۳۹۰). *راهبردهای سازمان جهانی جهانگردی در سال ۲۰۱۱*، تهران: نشر مرکز.
- بذرافشان، جواد و بامری، علی (۱۳۹۷). «بررسی و تحلیل وضعیت گردشگری خلاق در شهر زاهدان»، *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، شماره ۳۱، ۳۱: ۱۶۷-۱۸۰.
- بزازان، فاطمه و جعفری، فاطمه (۱۳۹۳). «اثر توسعه گردشگری داخلی بر اقتصاد شهر نیشابور»، *فصلنامه سیاست‌گذاری پیشرفت اقتصادی دانشگاه الزهراء(س)*، دوره دوم، شماره ۵: ۱۰-۳۰.
- بزازان، فاطمه، بانویی، علی اصغر و کرمی، مهدی (۱۳۸۶). «تأملی بیشتر در خصوص توابع سهم‌مکانی نوین بین ابعاد اقتصاد فضا و ضرایب داده - ستانده منطقه‌ای (استان تهران)»، *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران*، دوره نهم، شماره ۳۱: ۲۷-۵۳.
- پوراحمد، احمد و احمدی‌فرد، نرگس (۱۳۹۷). «بررسی نقش گردشگری خلاق در بازآفرینی بافت تاریخی؛ (مطالعه موردی: منطقه ۱۲ شهر تهران)»، *پژوهش‌های جغرافیایی برنامه ریزی شهری*، سال ششم، شماره ۱: ۷۵-۹۱.
- جعفری، احمد و خیره، شیما (۱۳۹۲). «اثر گردشگری بر توسعه انسانی»، *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، دوره دوم، شماره ۷: ۱۱-۲۴.
- حاجی نژاد، علی، پورطاهری، محمد و احمدی، علی (۱۳۸۸). «تأثیرات گردشگری تجاری بر توسعه کالبدی - فضایی مناطق شهری، مطالعه موردی شهر بانه»، *مجله پژوهش‌های جغرافیایی انسانی*، شماره ۷۰: ۹۱-۱۰۹.
- حسین‌زاده، حسین (۱۳۹۴). *پیامدهای گردشگری در مناطق روستایی، مورد مطالعه روستاهای دهستان باقران بیرجند*، همایش توسعه روستایی گیلان، دانشگاه گیلان: رشت.
- ربیعی، حسین و فیروزی، معصومه (۱۳۹۶). *ارزیابی استراتژی بهینه توسعه گردشگری در مناطق روستایی با استفاده از مدل سوات با تأکید بر روستای لایزنگان، آمایش سیاسی فضا*، سال اول، شماره ۱: ۵۹-۶۷.

- رضاقلی‌زاده، مهدیه (۱۳۹۵). «بررسی تأثیر گردشگری بر مثلث فقر، نابرابری و رشد اقتصادی»، *فصلنامه مطالعات و مدیریت گردشگری*، دوره یازدهم، شماره ۳۶: ۱۲۵ - ۱۶۰.
- رضوانی، محمدرضا؛ بدری، سیدعلی و ترابی، ذبیح‌الله (۱۳۹۷). «تبیین الگوی طبیعت‌گردی و کاهش فقر در روستاهای منتخب شرق استان سمنان: مطالعه‌ای کیفی»، *گردشگری و توسعه*، دوره هفتم، شماره ۴: ۲۰۵-۲۲۵.
- رضوانی، محمدرضا؛ بدری، علی و ترابی، ذبیح‌الله (۱۳۹۸). «بررسی ادراک ذی‌نفعان از تحقق گردشگری حامی فقرا در روستاهای منتخب استان سمنان»، *نشریه مطالعات اجتماعی گردشگری*، دوره هفتم، شماره ۱: ۱-۲۴.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و رمضان‌نژاد، یاسر (۱۳۹۷). «تحلیل ظرفیت ارتباطات سازمان‌های متولی مقاصد گردشگری ساحلی (مطالعه موردی: مقاصد روستایی استان گیلان)»، *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، دوره بیست‌ودوم، شماره ۲: ۱۶۷-۱۸۷.
- زروکی، شهریار؛ ازوجی، حسنا و ساداتی امیر، رقیه (۱۳۹۷). «تحلیل نقش توریسم بر رفاه اقتصادی با روش داده‌های تابلویی»، *نشریه برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، دوره هفتم، شماره ۲۶: ۹۶-۱۲۱.
- زمانی، احمد (۱۳۷۳). *آثار درآمدی و اشتغال‌زایی جهانگردی و ایرانگردی*، مجموعه مقالات جهانگردی و توسعه، تهران: مرکز تحقیقات و مطالعات سیاحتی.
- دوستی، فرشته؛ زال، محمدحسن و رمضان‌زاده، مهدی (۱۳۹۸). «سنجش ظرفیت‌های گردشگری خلاق در کلان‌شهر تبریز»، *گردشگری شهری*، سال ششم، شماره ۲: ۱-۱۳.
- سیدتقی‌دیزج، عاطفه؛ شجاعی، عطیه و موسوی‌نژاد، فاطمه (۱۳۹۵). *بررسی نقش گردشگری شهری در رشد و توسعه اقتصادی شهرها، اولین همایش بین‌المللی اقتصاد شهری (با رویکرد اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل)*، انجمن علمی اقتصاد شهری ایران، تهران: بانک شهر.
- شکوهی، مهدی و یزدان‌پناه، مسعود (۱۳۹۸). «تأثیر توانمندسازی بر حمایت ساکنان از توسعه گردشگری منطقه گردشگری کمردوغ»، *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، دوره بیست‌ودوم، شماره ۱: ۱۶۸-۱۵۱.
- شنایدر، سوزان و بارسو، لویی (۱۳۷۹). *مدیریت در پهنه فرهنگ‌ها*، ترجمه سیدمحمد اعرابی و داوود ایزدی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- صابری‌فر، رستم (۱۳۸۹). «مقایسه صنعت گردشگری در شهرهای استان خراسان جنوبی»، *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، دوره چهاردهم، شماره ۲: ۶۱-۷۹.

- صابری فر، رستم (۱۳۹۷). «اولویت‌بندی نیازها و انتظارات گردشگران مناطق شهری (نمونه موردی، شهر مشهد)»، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، سال بیست‌ودوم، شماره ۲: ۷۵-۹۳.
- صابری فر، رستم و نیت‌مقدم، صالحه (۱۳۹۷). «تحلیل میزان موفقیت در دستیابی به شهرهای خلاق و نوآور (مطالعه موردی: شهر فردوس)»، مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، شماره ۴۴: ۶۱۳-۶۲۵.
- طیبی، سیدکمیل؛ بابکی روح‌الله و جباری، امیر(۱۳۸۶). «بررسی رابطه توسعه گردشگری و رشد اقتصادی در ایران (۱۳۳۸-۱۳۸۳)»، پژوهشنامه علوم/انسانی و اجتماعی، شماره ۱۱۰: ۲۶-۸۳.
- کیانی‌سلمی، صدیقه و صفری، حامد (۱۳۹۸). «تحلیل و بررسی شاخص‌ها و عوامل گردشگری خلاق در بافت‌های فرسوده شهری اصفهان (نمونه موردی: محله جویباره)»، ابتکار و خلاقیت در علوم/انسانی، سال نهم، شماره ۱: ۱۱۵-۱۵۱.
- کیانی‌زاده، زهرا (۱۳۹۸). گردشگری و نقش آن در توسعه اقتصادی شهر بشرویه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا، دانشگاه پیام‌نور: مرکز فردوس.
- محمودی میمنندی، مرتضی؛ کنجکاو منفرد، امیررضا و کتابی، سعیده (۱۳۹۵). «واکاوی کارایی صنعت هتل‌داری استان یزد با استفاده از تحلیل رابطه خاکستری»، گردشگری و توسعه، دوره پنجم، شماره ۳: ۲۵-۴۰.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۰). نتایج آمارگیری از گردشگران ملی سال ۱۳۹۰، ریاست جمهوری، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی، تهران.
- معصومی جناقرد، عیسی، تبریزی، نازنین و رمضان‌زاده لسبویی، مهدی (۱۳۹۷). «امکان‌سنجی توسعه گردشگری ورزشی در اردبیل (مورد مطالعه: پیست اسکی آلوارس)»، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره بیست‌ودوم، شماره ۴: ۲۸-۵۴.
- مکیان، سارا و بذرافشان، مرتضی (۱۳۹۵). گردشگری خلاق، تهران: انتشارات مهکامه.
- ملکمی، افسانه و شاهمرادی مقدم، فرزین (۱۳۹۴). بررسی تأثیر نوآوری بر جاذبه‌های گردشگری فرهنگی شهر تهران در افزایش جذب بازدیدکننده، اولین همایش بین‌المللی نوآوری، توسعه و کسب‌وکار، تهران: موسسه علمی کیان پژوهان.
- هاشمی، اکرم (۱۳۹۶). «زبان ارتباطی جوامع انسانی: منظره از آموزش گردشگری خلاق»، پژوهش علوم اجتماعی، شماره ۳۷: ۱-۱۳.

- یاورى، كاظم؛ رضاقلی‌زاده، مهديه و آقایى، مجید و مصطفوی؛ محمدحسن (۱۳۸۹). «تأثیر مخارج توریسم بر رشد اقتصادی کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی»، *مجله تحقیقات اقتصادی*، شماره ۹۱: ۲۱۹-۲۴۲.

- Asadi, Mir Mohammad and Saeeda, Saeed. (2015). "A Dynamic Model for Historical Tourism Development, Case Study: Yazd Province". *Business Management Research* 14: 101-81.
- Bazrafshan, Javad and Bamri, Ali. (2018). "Study and analysis of the situation of creative tourism in the city of Zahedan". *Regional Planning*, 31(3): 180-167.
- Bazazan, Fatemeh, and Ja'fari, Fatemeh. (2014). "The Impact of Domestic Tourism Development on the Economy of Neyshivar". *Journal of Economic Development Policy, University of Al-Zahra*, 2(5): 30-10.
- Bazazan, Fatemeh, Banoyi, Ali Asghar, and Karami, Mehdi. (2007). "Further Reflection on New Spatial Sharing Functions between the Dimensions of Space Economy and Regional Input-Output Coefficients (Tehran Province)". *Iranian Journal of Economic Research*, 9(31): 53-27.
- Brida, J., Edgar, J., Sanchez Carrera and Adrian Risso, W. (2008). "Tourism's Impact on Long-Run Mexican Economic Growth". *Economic Bulletin* 3(21): 1-8.
- Bright, A. (2014). "Spatial analysis of Tourism Income distribution Inx, the accommodation Sector in Western Uganda". *Tourism and Hospitality Research*, 3(21): 1-8.
- Bureau of Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism of Boshrooyeh. (2018). "Statistics of Inbound Tourists". Boshrooyeh: Boshrooyeh Cultural Heritage Bureau.
- Carrascal Incera, A. (2015). *Income distribution and inbound tourism consumption in Galicia: multiplier decomposition analysis*. Santiago: University of Santiago de Compostela.
- Dias, A., Rosario, M., and Patuleia, M. (2020). Developing poor communities through creative tourism, *Journal of Tourism and Cultural Change*, <https://doi.org/10.1080/14766825.2020.1775623>

- Dosti, Fereshteh., Zal, Mohammad Hassan and Ramezanzadeh, Mehdi. (2020). "Assessing the capacities of creative tourism in the metropolis of Tabriz". *Urban Tourism*, 6(2): 13-1.
- Elahimanesh, Mohammad Hossein, Hosseininejad Mah Khatoni, Seyed Bagher, and Yasimi, Mohsen. (1977). "The Economic Role of Tourism in Sustainable Urban Development (Case Study: Bandar Abbas City)". *Social Sciences, Shoushtar Azad University*, 12(42): 68-47.
- Eugenio-Martin, J., Morales, N., and Scarpa, R. (2004). "Tourism and economic growth in Latin American Countries: A panel data approach, Milan, Italy". Milan: Fondazione.
- Fayissa, B., Nsiah, C., and Tadasse, B. (2007). "the impact of tourism on economic growth and development in Africa". Brida: Middle Tennessee.
- Gatti, P. (2013). "Tourism, Welfare and Income Distribution: The case of Croatia". *Original Scientific Paper*, 61(1): 53-71.
- Ghosh, R. N., and Siddique, M. A. B. (2017). "Tourism and Economic Development: Case Studies from the Indian Ocean Region". London: Routledge.
- Hajienjad, Ali, Pourtahari, Mohammad, and Ahmadi, Ali. (2009). "The Impacts of Business Tourism on Physical-Spatial Development of Urban Areas Case Study of Baneh City". *Journal of Human Geography Research*, 70: 109-91.
- Hashemi, Akram. (2017), "Communication language of human societies: a perspective of creative tourism education", *Social Science Research*, 37: 13-1.
- Hosseinzadeh, Hossein. (2015). "Implications of Tourism in Rural Areas, Case Study of Baqaran Birjand Village". Rasht: University of Guilan.
- Iran Statistics Center. (2011). "Results of National Tourism Survey 2011, Presidency". Tehran: Deputy of Strategic Planning and Supervision.
- Jafari, Ahmad, and Expert, Shima. (2013). "The Impact of Tourism on Human Development". *Tourism Planning and Development*, 2(7): 24-11.
- Juan Gabriel, Edgar, J., Sanchez C., and Adrian Risso, W. (2008). "Tourism's Impact on Long-Run Mexican Economic Growth". Mexico City: ERR Economic.

- Makian, Sara and Bazrafshan, Morteza. (2016). "*Creative Tourism*", Mahkameh Publications: Tehran.
- Kianizadeh, Zahra. (2019). "*Tourism and its Role in the Economic Development of Bashrouieh City*". MA Thesis in Geography, Ferdows Center: Payame Noor University.
- Kiani-Salami, Sedigheh and Safari, Hamed. (2020). "*Analysis and Study of Creative Tourism Indicators and Factors in Dilapidated Urban Areas of Isfahan (Case Study: Joybareh Neighborhood)*". Initiative and Creativity in Humanities, 9(1): 115-151.
- Kreishan, M. (2010). "Tourism and Economic Growth". *Jordan Social Sciences*, 4: 229-234.
- Litawo, M. (2011). "A Study of the Long-Term Relationship between Economic Growth and Tourism Development in Portugal and the Commonwealth Countries in the Period of 1995-2008". *Economic Bulletin*, 4(25): 11-20.
- Mahmoudi Mimandi, Morteza, Konjkave Monfared, Amir Reza, and Ketabi, Saeedeh. (2016). "Investigation of Yazd Province Hotel Industry Efficiency Using Gray Relationship Analysis". *Tourism and Development*, 5(3): 40-25.
- Makian, Sara and Bazrafshan, Morteza. (2016). "*Creative Tourism*". Tehran: Mahkameh Publications.
- Mason, P. (2003). "*Tourism, Impact, Planning and Management*". Oxford: Oxford University Press.
- Malekami, Afsaneh and Shahmoradi Moghadam, Farzin. (2015). "*The Impact of Innovation on Cultural Tourism Attractions in Tehran in Increasing Visitor Attraction*". The First International Conference on Innovation, Development and Business, Tehran: Kian Pajouhan Scientific Institute.
- Masoumi, I., Tabrizi, N., and Ramezanzadeh, M. (2019). "Feasibility of Developing Sport Tourism in Ardabil (Case Study: Alvares Ski Resort (ki Resort))". *Journal of Spatial Planning*. 22(4): 28-54.

- Meshkini, A., Behnammorshedi, H., and Barghamadi, M. (2018). “Analyzing and spatial classification of daily tourism route of Tehran province based on tourism services and facilities”. *Journal of Spatial Planning*, 22(2): 95-132.
- Nicoleta, A., and Andreea, M. (2013). “Effects of Tourism on Labor Market”. *Procardia - Social and Behavioral Sciences*, 92: 652 – 655.
- Oh. Chi-Ok, (2005). “The contribution of tourism development to economic growth in the Korean economy”. *Tourism Management*, 26: 39–44.
- Pourahmad, Ahmad and Ahmadifard, Narges. (2015). "Study of the role of creative tourism in recreating the historical context; (Case study: District 12 of Tehran)", *Geographical Research on Urban Planning*, 6(1): 91-75.
- Rabiee, H., Firoozi, M. (2018). “Assessment of Optimal Tourism Development Strategy in Rural Areas by SWOT Model with Emphasis on Lyzangan Village”. *Political Spatial Planning*, 1(1):59-67.
- Rahbari, M. (2005). “Tourism & Sustainable Development, Symposium on the Role of Tourism in Development of Mazandaran Province”. Tehran: Resanesh Publications.
- Rezagolizadeh, Mahdieh. (2016). "Investigating the Impact of Tourism on the Triangle of Poverty, Inequality and Economic Growth". *Journal of Tourism Studies and Management*, 11(36): 160-125.
- Rezvani, Mohammad Reza, Badri, Ali, and Torabi, Zabihullah. (2019). "A Survey of Stakeholders' Perceptions of Poor Tourism in Selected Villages of Semnan Province". *Journal of Social Tourism Studies*, 7(1): 24-1.
- Rezvani, Mohammad Reza, Badri, Seyed Ali, and Torabi, Zabihullah. (2018). "Explaining the Pattern of Nature Tourism and Poverty Reduction in Selected Villages of Eastern Semnan Province: A Qualitative Study". *Tourism and Development*, 7(4): 225- 205.
- Ridderstaat, J., Croese, R., and Nijkam, P. (2013). “Modelling Tourism Development and Long-run Economic Growth in Aruba”. *Tinbergen Institute Discussion*, 4: 145-167.

- Rinvassan, F. (2013). "The Study of Tourism Effects on Sri Lanka's Economic Distress by Using the Autoregressive Distribution Method for the Period 1969-2009". *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 6(3): 277-292.
- Roknedin, Eftekhari, A., Ramezan nezhad, Y. (2018). "Analysis of the Communications Capacity of the Responsible Organizations for Coastal Tourism Destinations Case Study: Rural Destinations of Guilan Province". *Journal of Spatial Planning*, 22 (2): 167-187.
- Saberifar, R. (2018). "Prioritizing the Needs and Expectations of Urban Tourists (Case Study, Mashhad City)". *Journal of Spatial Planning*. 22(2): 75-93.
- Sabrifar, Rostam. (2010). "Comparison of Tourism Industry in Cities of South Khorasan Province". *Journal of Spatial Planning*, 14(2): 79-61.
- Saberifar, Rostam and Niatmoghaddam, Salehe. (2018). "Analysis of Success in Achieving Creative and Innovative Cities (Case Study: Ferdows City)". *Human Settlement Planning Studies*, 44: 625-613 .
- Schneider, Susan, and Barso, Louis. (2000). "Cultural Management". translated by Seyyed Mohammad Arabi and Davood Izadi, Tehran: Office for Cultural Research.
- Seyedtaghi Dizej, Atefeh, Shojae, Atieh, and Mousavi Nejad, Fatemeh. (2016). *Investigating the Role of Urban Tourism in the Economic Growth and Development of Cities*. First International Conference on Urban Economics (with Resistance Economics Approach, Action and Practice), Tehran: Scientific Society of Urban Economics Iran, Bank City.
- Shokouhi, M., and Yazdanpanah, M. (2019). "Effect of Empowerment on Residents Support for Tourism the Case of Kamardough Tourism Region". *Journal of Spatial Planning*, 23(1): 151-168.
- Tayebi, Seyyed Kamil, Babaki, Rowala, and Jabari, Amir. (2007). "Investigating the Relationship between Tourism Development and Economic Growth in Iran (2004-2009)". *Journal of Humanities and Social Sciences*, 110: 83-26.

- UNESCO. (2019). *Towards Sustainable Strategies for Creative Tourism*. New Mexico: Santa Fee.
- UNESCO. (2018). *Unesco-creative-tourism-destinations*. <http://www.ratestogo.com/blog/12>.
- Yavari, Kazem, Rezagolizadeh, Mahdieh, Aghaei, Majid, and Mostafavi; Mohammad Hassan. (2010). "The Impact of Tourism Expenditures on the Economic Growth of Organization of Islamic Conference Countries", *Journal of Economic Research*, 91: 242-219.
- Zamani, Ahmad. (1994). "Income and Employment Generation of Tourism and Iranian Tourism, *Proceedings of Tourism and Development*". Tehran: Tourism Research and Research Center.
- Zarrouki, Shahriar, Azouji, Hassna, and Sadati Amir, Roqieh. (1979). "Analyzing the Role of Tourism on Economic Welfare Using Panel Data Method". *Journal of Tourism Planning and Development*, 7(26): 121-96.